

УДК 342.9:5.08

Олег МАЧУСЬКИЙ

суддя Індустріального районного суду міста Дніпропетровська, пр ім. Слобожанський (Газети «Правда»), 84, 49000, Дніпро, Україна

ORCID: 0000-0001-9404-9232

DOI: 10.32782/LST/2022-2-7

Бібліографічний опис статті: Мачуський О. (2022). Зміст надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. *Law. State. Technology*, 2, 43–48, doi: 10.32782/LST/2022-2-7

ЗМІСТ НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Наукова стаття присвячена висвітленню послугам, співвідношення публічних та адміністративних послуг, які надаються в Україні. Враховуючи нормативно-правові акти та стан наукової розробки виокремлено ознаки послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Запропоновано під змістом послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно слід розуміти регламентовану правовими актами результат діяльності органів публічної адміністрації, зокрема органів юстиції, нотаріусу з приводу речових прав на нерухоме майно із розгляду заяви фізичної або юридичної особи про видачу адміністративного акта (дозволу (ліцензії), посвідчення, сертифіката тощо), спрямовано на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків.

З урахуванням думок учених щодо розуміння послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно до ознак виокремлено: публічний інтерес; безпосередню ініціативу (заяву) фізичних та/або юридичних осіб; визнання дійсності прав на нерухоме майно; територіальність; публічність державної реєстрації прав; законний характер; результатом є видання індивідуального адміністративного акта (свідоцтво, дозвіл, ліцензія, рішення органу про реєстрацію тощо); відповідальність посадових і службових осіб за невиконання або неналежне виконання обов'язку з надання публічних послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Акцентовано увагу, що предметом правовідносин є державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обмежень. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» до об'єктів нерухомого майна, стосовно яких проводиться державна реєстрація прав, належать: земельні ділянки, а також об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення, а саме: підприємства як єдині майнові комплекси, житлові будинки, будівлі, споруди (їх окремі частини), квартири, житлові та нежитлові приміщення.

Ключові слова: адміністративна послуга, державна реєстрація речових прав на нерухоме майно, зміст, послуга, державна послуга, нерухоме майно.

Oleh MACHUSKYI

Judge of the Industrial District Court of the city of Dnipropetrovsk, pr. Slobozhanskyi ("Pravda" Newspapers), 84, 49000, Dnipro, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9404-9232

DOI: 10.32782/LST/2022-2-7

To cite this article: Machuskyi O. (2022). Zmist nadannia posluh u sferi derzhavnoi reiestratsii rechovykh prav na nerukhome maino [Contents of the provision of services in the field of state registration of real rights to real estate]. *Law. State. Technology*, 2, 43–48, doi: 10.32782/LST/2022-2-7

CONTENTS OF THE PROVISION OF SERVICES IN THE FIELD OF STATE REGISTRATION OF REAL RIGHTS TO REAL ESTATE

The scientific article is devoted to the coverage of services, the ratio of public and administrative services provided in Ukraine. Taking into account normative legal acts and the state of scientific development, the features of services in the field of state registration of property rights to real estate are highlighted.

It is proposed that the content of services in the field of state registration of property rights to immovable property should be understood as the result of the activity of public administration bodies regulated by legal acts, in particular judicial authorities, the notary regarding property rights to immovable property from consideration of the application of a natural or legal person for the issuance of an administrative act (permit (license), certificate, certificate, etc.), aimed at ensuring his rights and legal interests and/or at the person's performance of duties defined by law.

Taking into account the opinions of scientists regarding the understanding of services in the field of state registration of property rights to immovable property, the signs are distinguished: public interest; direct initiative (application) of individuals and/or legal entities; recognition of the validity of real estate rights; territoriality; publicity of state registration of rights; legal character; the result is the issuance of an individual administrative act (certificate, permit, license, decision of the body on registration, etc.); the responsibility of officials and employees for non-fulfillment or improper fulfillment of the duty to provide public services in the field of state registration of property rights to immovable property.

It is emphasized that the subject of legal relations is the state registration of property rights to real estate and their limitations. According to Art. 5 of the Law of Ukraine "On State Registration of Property Rights to Immovable Property and Their Encumbrances" to objects of immovable property, in respect of which state registration of rights is carried out, include: land plots, as well as objects of immovable property located on a land plot, the movement of which impossible without their depreciation and change of purpose, namely: enterprises as single property complexes, residential buildings, buildings, constructions (their separate parts), apartments, residential and non-residential premises.

Key words: *administrative service, state registration of property rights to real estate, content, service, state service, real estate.*

Актуальність проблеми. Незважаючи на широке використання терміну «публічні послуги» в наукових та публіцистичних працях, його визначення викликає різні практичні тлумачення, особливо на рівні виконавців – надавачів адміністративних послуг та їх споживачів – пересічних громадян. Найчастіше державу для простого громадянина уособлюють саме надавачі адміністративних послуг – чиновники та посадові особи, що видають ліцензії, довідки, сертифікати. Фактично лише в моменти стояння в чергах та відчуття своєї неспроможності громадянин замислюється над вічним питанням потреби в державі як апараті примусу, а не в апараті служіння народу.

Згідно ст. 3 Основного Закону проголошує «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Громадяни у відносинах із владою є не прохачами, а суб'єктами звернення послуг. До того ж держава в особі публічно-владних органів орієнтується на потреби особи, так само як у приватному секторі надавачі публічних послуг орієнтуються на потреби споживача, його запити та очікування (Тимошук, 2003).

У зв'язку з цим в науковій літературі починають звертати увагу на таку нову функцію виконавчої влади, як надання публічних послуг, оскільки ця функція становить найважливішу складову управлінської діяльності, походить від загального змісту державного управління, становить змістову характеристику діяльності тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання публічних послуг в Україні значною мірою потребують ґрунтовних наукових досліджень та відповідного адміністративно-правового оформлення. Безперечно, вони певною мірою були предметом науково-теоретичних досліджень таких вчених як В. Авер'янов, К. Афанасьєв, Б. Борисов, О. Вінніков, В. Гарашук, Н. Гнидюк, І. Голосніченко, Я. Гонцяж, В. Долечек, В. Євдокименко, І. Ібрагімова, Р. Калюжний, А. Каляєв, В. Кампо,

С. Ківалов, А. Кірмач, В. Кудря, Т. Коломоєць, І. Коліушко, Р. Куйбіда, І. Лазарєв, А. Ластовецький, М. Лесечко, А. Ліпінцев, О. Люхтергандт, Н. Нижник, О. Пастух, В. Петренко, М. Острах, О. Поляк, В. Тимошук, О. Харитоновна, В. Ципук, А. Чемерис, Б. Шльоєр, Х. Ярмакі та ін. (Острах, 2009). Однак питанням розгляду правової основи надання публічних послуг суб'єктами публічної адміністрації у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно майже не вивчалось.

Метою статті є розкриття змісту надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно Листа від 18.12.2009 № 967-0-2-09-22 Міністерство юстиції України «Щодо надання роз'яснення термінів, які застосовуються у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (Щодо надання роз'яснення термінів, які застосовуються у Законі України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення, 2009) та відповідно до Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади (далі – Концепція), затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 року № 90р, сферу публічних послуг становлять послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні (Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, 2006).

Залежно від суб'єкта, що надає публічні послуги, розрізняють державні та муніципальні послуги. Державні послуги надаються органами державної влади (в основному виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями, а також органами місцевого

самоврядування в порядку виконання делегованих державою повноважень за рахунок коштів державного бюджету.

До сфери публічних послуг також відносять адміністративні послуги (Адміністративні послуги – нова якість держави, 2003). У зазначеній Концепції (Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, 2006) адміністративна послуга визначається як результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо).

Згідно з законом України «Про адміністративні послуги» адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону (Про адміністративні послуги, 2012).

Отже, на жаль, на сьогоднішній час категорія «публічні послуги» зустрічається тільки на підзаконному рівні, але на законодавчому рівні не має жодного акту, крім характеристики деяких видів публічних послуг (Закон України «Про адміністративні послуги» (Про адміністративні послуги, 2012), Закон України «Про соціальні послуги» (Про соціальні послуги, 2003). Тому запропоновано прийняти єдиний законодавчий кодифікований акт «Про публічні послуги», який би містив загальні положення, характеристику всіх послуг в Україні та практики реалізації надання публічних послуг.

У вітчизняному науковому лексиконі ширшого поширення набула категорія "публічна послуга". Публічні послуги – це всі послуги, що надаються публічним (державним та самоврядним) сектором або іншими суб'єктами за рахунок публічних коштів (Адміністративні послуги – нова якість держави, 2003). Таке визначення за суттю дуже близьке до визначення категорії «суспільна послуга» в європейському праві, але подане з точки зору суб'єкта їх надання та джерела фінансування.

Публічні послуги за джерелом фінансування надання даного виду послуг, тобто виду бюджету, включають в себе державні та муніципальні послуги.

Державні послуги – це послуги, що надаються органами державної влади (насамперед, виконавчої) та державними підприємствами, установами й організаціями. До числа державних

послуг відносяться також послуги, які надаються недержавними організаціями в порядку виконання делегованих повноважень тощо. У цьому випадку на перше місце для визначення природи послуг ставиться не безпосередній суб'єкт її надання, а суб'єкт, який несе за це відповідальність та джерело фінансування надання даного виду послуг – державний бюджет.

Муніципальні (комунальні) послуги – це послуги, що надаються органами місцевого самоврядування, комунальними підприємствами, установами й організаціями. Джерелом фінансування надання муніципальних послуг виступає місцевий бюджет.

Відомий професор, доктор юридичних наук В. Авер'янов до обов'язкових ознак публічних послуг, крім іншого, зараховує: надання цих послуг спрямоване на створення належних умов для повноцінної реалізації приватними особами належних їм прав та виконання покладених на них обов'язків; приватні особи мають право на свій розсуд (окрім вчинення неправомірних дій) користуватися результатами наданих їм адміністративних послуг (Авер'янов, 2002).

Вчений В. Тимошук як другорядну ознаку публічних послуг, в тому числі і до адміністративних, виділяє їх типовість, або ординарність. Ця ознака є особливо актуальною для адміністративних послуг, які можуть надаватися через «універсами послуг», «єдині офіси», де спілкування між адміністративним органом і особою фактично є „документальним” і, як правило, не вимагає особистого контакту з особою (Тимошук, 2003).

Так, вчений В. Сороко публічні послуги розподіляє за такими групами:

- захист: життя, власності, довкілля, інтелектуальної власності та ін;
- соціальний захист: дітей, літніх людей, людей з особливими потребами, безробітних;
- реєстрація, ліцензування: змін громадського стану, стану об'єктів і суб'єктів; утворення громад, організацій; певних видів діяльності;
- повсякденна життєдіяльність: охорона здоров'я; забезпечення комунальною, побутовою сферами; аграрні питання та ін.;
- комунікація: пошта, телекомунікації, Інтернет; транспорт; засоби масової інформації;
- духовне та культурне самовиявлення: відпочинок, культурно-масові заходи; фізична культура і спорт (Сороко, 2007).

Аналіз наукових публікацій та нормативно-правової бази дозволив виділити наступні ознаки публічних послуг:

Ознаками публічних послуг з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно слід назвати, на нашу думку, такі положення:

Предметом правовідносин є державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обмежень. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» до об'єктів нерухомого майна, стосовно яких проводиться державна реєстрація прав, належать: земельні ділянки, а також об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення, а саме: підприємства як єдині майнові комплекси, житлові будинки, будівлі, споруди (їх окремі частини), квартири, житлові та нежитлові приміщення. Якщо законодавством передбачено прийняття в експлуатацію об'єкта нерухомого майна, державна реєстрація прав на такий об'єкт проводиться після прийняття його в експлуатацію в установленому законодавством порядку (Тимошук, 2003).

Адміністративні послуги надаються лише за безпосередньою ініціативою (заявою) фізичних та/або юридичних осіб незалежно від самої форми заяви особи та тільки в порядку її отримання органом публічної влади. Так, І. Коліушко стверджує, що немає особливого значення, чи всі особи зобов'язані звернутися за відповідною адміністративною послугою, як, наприклад, за отриманням загальногромадянського паспорта, чи лише окремі категорії суб'єктів права, як у випадку з отриманням будь-якої ліцензії (Коліушко, 2002).

У споживача послуг є право звернутися за послугою, а в держави є право на прийняття рішення про вчинення або відмову у вчиненні такої дії (дискреційні повноваження).

Необхідність і, відповідно, можливість отримання конкретної адміністративної послуги повинна бути передбачена на законодавчому рівні. Надання адміністративної послуги можливе лише у випадку, якщо є спеціальні адміністративно-правові засади порядку надання зазначеної послуги. Так, вимога особи до певного суб'єкта влади вчинити будь-які дії на її користь може бути сприйнята як адміністративна послуга лише тоді, коли процедура розгляду цієї заяви є має чіткий регламент (Ківалов, 2003). Не можна вимагати від органу публічної влади надати адміністративну послугу, якщо її надання не передбачено нормативно-правовими актами.

Нормативно-правові акти повинні наділяти повноваженнями з надання кожного виду адміністративної послуги відповідний орган публічної адміністрації. Так, за відповідною адміністративною послугою можна звернутися лише до певного органу публічної влади, визначеного на законодавчому рівні, на відміну від інших

видів звернень, які можуть бути розглянуті та вирішені більш широким колом суб'єктів.

Для отримання адміністративних послуг споживачам послуг необхідно виконати умови, визначені нормативно-правовими актами. Так, отримати адміністративну послугу з приводу державної реєстрації прав на нерухоме майно необхідно пройти певну процедуру та зібрати певні процесуальні документи (заяву встановленої форми; копію документа, що посвідчує особу заявника (паспорт громадянина України, посвідка на проживання особи, яка мешкає в Україні, національний, дипломатичний чи службовий паспорт іноземця або документ, що його заміняє); копію реєстраційного номера облікової картки платника податку згідно з Державним реєстром фізичних осіб – платників податків (ідентифікаційний код) (крім випадків, коли особа через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податку, офіційно повідомила про це відповідні органи державної влади та має відмітку в паспорті громадянина України); документ, що підтверджує внесення плати за надання витягу з Державного реєстру прав (квитанція); документ про сплату державного мита (квитанція) (крім випадків, коли особа звільнена від сплати державного мита); документи, що підтверджують виникнення, перехід або припинення права власності на нерухоме майно (договір купівлі-продажу, дарування, рішення суду, свідоцтво тощо).

Адміністративна послуга повинна мати кінцеву форму індивідуального адміністративного акта (Коліушко, 2002). Так, при задоволенні заяви фізичної або юридичної особи зазначений акт має типову форму (свідоцтво, дозвіл, ліцензія тощо), хоча власне адміністративним актом може вважатися лише саме рішення органу про реєстрацію чи видачу витягу з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, сформульовано поняття послуги у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно як регламентованого нормативно-правовими актами результату діяльності органів публічної адміністрації щодо розгляду заяви фізичної або юридичної особи про видачу адміністративного акта (дозволу, ліцензії, сертифіката тощо), спрямованого на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків.

До ознак послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно віднесено: публічний інтерес; безпосередню ініціативу (заяву) фізичних та/або юридичних осіб;

визнання дійсності прав на нерухоме майно; територіальність; публічність державної реєстрації прав; законний характер; результатом є видання індивідуального адміністративного акта (свідоцтво, дозвіл, ліцензія, рішення

органу про реєстрацію тощо); відповідальність посадових і службових осіб за невиконання або неналежне виконання обов'язку з надання публічних послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абраменко Ю. Публічні послуги та їх роль у забезпеченні якості управління Публічне адміністрування: теорія та практика. *Електронний збірник наукових праць*. Випуск 2(6). 2011. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11ayzyyu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11ayzyyu.pdf)
2. Адміністративні послуги – нова якість держави. Пріоритети. *Центр політико-правових реформ* 2003. № 6(12). URL: <http://www.centre@pravo.org.ua>
3. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Ін-Юре, 2002. 668 с.
4. Гаращук В. Управлінські послуги – новий інститут чи нова помилка? *Вісник АПРН України*. 2001. № 3. С. 109–114.
5. Ківалов С. В. Основні напрямки реформування адміністративного права. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Вип. 19. Одеса : Юрид. л-ра, 2003. С. 3–8.
6. Коліушко І. Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні : монографія. К. : Факт, 2002. 260 с.
7. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 90-р. Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2006. № 7. С. 168–170.
8. Острах М. Б. Поняття адміністративних послуг: теоретичний аспект. *Держава і право : збірник наукових праць*. К., 2009. С. 155-159.
9. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 32. Ст. 409.
10. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України зі змінами від 11 лют. 2010 р. № 1878-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 18. Ст. 141.
11. Про соціальні послуги : Закон України від 19 червня 2003 р. № 966. *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358.
12. Сороко В., Ходорівська Н. Надання державних послуг як функція державного управління. *Вісник державної служби*. 2007. № 3. С. 17–28.
13. Тимошук В. П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Автор. К. : Факт, 2003. 496 с.
14. Щодо надання роз'яснення термінів, які застосовуються у Законі України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Лист від 18.12.2009 № 967-0-2-09-22 Міністерство юстиції України. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v967-323-09>

REFERENCES:

1. Abramenko Yu. (2011). Publichni posluhy ta yikh rol u zabezpechenni yakosti upravlinnia Publichne administruvannya: teoriia ta praktyka. Elektronnyi zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 2 (6). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11ayzyyu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11ayzyyu.pdf) [in Ukrainian].
2. Administratyvni posluhy – nova yakist derzhavy. (2003). Priorytety. Tsentri polityko-pravovykh reform № 6(12). URL: <http://www.centre@pravo.org.ua> [in Ukrainian].
3. Vykonavcha vlada i administratyvne pravo. (2002)/za zah. red. V. B. Averiianova. K. : In-Yure, 668 p. [in Ukrainian].
4. Harashchuk V. (2001). Upravlinski posluhy – novyi instytut chy nova pomylka? *Visnyk APn Ukrainy*. № 3. P. 109–114. [in Ukrainian].
5. Kivalov S.V. (2003). Osnovni napriamky reformuvannia administratyvnoho prava. *Aktualni problemy derzhavy i prava* : zb. nauk. prats. Vyp. 19. Odesa : Yuryd. l-ra. P. 3–8. [in Ukrainian].
6. Koliushko I. V. (2002). Vykonavcha vlada ta problemy administratyvnoi reformy v Ukraini : monohrafiia. K. : Fakt., 260 p. [in Ukrainian].
7. Kontseptsiiia rozvytku systemy nadannia administratyvnykh posluh orhanamy vykonavchoi vlady : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 liutoho 2006 r. № 90-r. Kabinet Ministriv Ukrainy. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2006. № 7. P. 168–170. [in Ukrainian].

8. Ostrakh M. B. (2009). Poniattia administratyvnykh posluh: teoretychnyi aspekt. *Derzhava i pravo* : zbirnyk naukovykh prats. K. P. 155–159. [in Ukrainian].
9. Pro administratyvni posluhy : Zakon Ukrainy vid 06.09.2012. Verkhovna Rada Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2013. № 32. St. 409. [in Ukrainian].
10. Pro derzhavnu reiestratsiiu rechovykh prav na nerukhome maino ta yikh obtiazhen : Zakon Ukrainy zi zminamy vid 11 liut. 2010 r. № 1878-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2010. № 18. St. 141. [in Ukrainian].
11. Pro sotsialni posluhy : Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 r. № 966. Verkhovna Rada Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 45. St. 358. [in Ukrainian].
12. Soroko V., Khodorivska N. (2007). Nadannia derzhavnykh posluh yak funktsiia derzhavnoho upravlinnia. *Visnyk derzhavnoi sluzhby*. № 3. P. 17–28. [in Ukrainian].
13. Tymoshchuk V.P. (2003). Administratyvna protsedura ta administratyvni posluhy. Zarubizhnyi dosvid i propozytsii dlia Ukrainy. Avtor. K. : Fakt,. 496 p. [in Ukrainian].
14. Shchodo nadannia roziasnennia terminiv, yaki zastosovuiutsia u Zakoni Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vidpovidalnosti za koruptsiini pravoporushennia : Lyst vid 18.12.2009 № 967-0-2-09-22 Ministerstvo yustytzii Ukrainy. *Ofitsiyni veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v967-323-09> [in Ukrainian].